

Natuur Nabij IVN Eemland

juli/augustus 2024

Hazelworm, aangetroffen rond zeven uur 's morgens op De Stulp in Baarn. Het was nog fris en het dier voelde dan ook steenkoud aan. De hazelworm is noch worm noch slang, maar een pootloze hagedis. Foto Piet van Dijk

Agenda

- **Zaterdag 6 juli, vogeltelling** op de Westdijk in Bunschoten-Spakenburg, bij het elektrische gemaal, 09.00-10.00 uur. Zie pagina 13-14.
- **Zaterdag 6 juli, open dag op de kwekerij** Paleis Soestdijk aan de Amsterdamsestraatweg, hoek Praamgracht, 11.00-16.00 uur, gratis entree. Ook **za 13 juli, zo 21 juli, za 27 juli, za 3 aug, za 10 aug, zo 18 aug, za 24 aug, za 31 aug**, za 7 sept (**Fête de la Nature**), za 15 sept, za 12 okt.
- **Zondag 14 juli, open imkerijdag** op kinderboerderij, Vedelaarpad 53, Soest, 13-16 uur en in De Groene Inval, Geerenweg 8 in Baarn van 14-16 uur.
- **Woensdag 17 juli, zomeravondrondeleiding** kwekerij tegenover Paleis Soestdijk, hoek Praamgracht/Amsterdamsestraatweg, open vanaf 19.00 uur, start rondleiding 20.00 uur. Het accent ligt op biodiversiteit. Zie ook pag 7-9.
- **Donderdag 25 juli, zomeravondwandeling** IVN Amersfoort door het Monnikenbos, 19.00-21.00 uur. Startpunt hoek Zandlaan/Oude Leusderweg (zie pag. 8-10).
- **Zaterdag 3 augustus, vogeltelling** op de Westdijk in Bunschoten-Spakenburg, bij het elektrische gemaal, 09.00-10.00 uur. Zie pagina 11.
- **Zaterdag 24 augustus, ontmoetingsmiddag voor alle leden en donateurs IVN Eemland**, Jachthuislaan 68, Soest, 16.00-19.00 uur. Zie artikel pagina 2. Aanmelden graag!
- **Vrijdag 6, zaterdag 7, zondag 8 september, Fête de la Nature IVN**, door hele land en op de kwekerij (zie bij 6 juli). Zie [hier](#) voor activiteiten, meer in nieuwsbrief van september 2024.
- **Zaterdag 28 september, ontmoetingsdag voor alle leden IVN-afdelingen** in de provincie Utrecht, Austerlitz, Beauforthuis, Woudenbergsesweg, 10.00-16.00 uur. Zie pagina 2.

Ontmoetingsmiddag voor iedereen van IVN Eemland

Bestuur

- Aanvankelijk was het plan om op zaterdag 22 juni (midzomer) een ontmoetingsdag voor leden en donateurs te houden, maar omdat juist die dag de eindbijeenkomst met diploma-uitreiking was van de IVN Natuurgidsopleiding hebben we deze dag verzet.
- De nieuwe datum is **zaterdag 24 augustus van 16.00 tot 19.00 uur**. Waar? In de boomgaard bij Harm-Jan Luth aan de **Jachthuislaan 68 in Soest**, op de hoek met de Koningsweg, huize Eyckendal. Kom met de fiets, er is weinig parkeerruimte.

Beeld van de ontmoetingsdag in de boomgaard van Harm-Jan Luth in juli 2022. Foto PvD

- We zijn blij dat Harm-Jan zijn boomgaard openstelt; er is ook gelegenheid om zijn tuinen te bezichtigen. **Met nadruk zeggen we erbij, dat dit een ontmoetingsdag is voor alle leden en donateurs, dus beslist niet alleen voor actieve vrijwilligers.** We vinden juist het persoonlijke contact met en tussen al onze leden van groot belang.
- Laten we elkaar inspireren, ook om mensen in contact te brengen met de natuur. We gebruiken de gelegenheid ook graag om **nieuwe leden en donateurs** in contact te brengen met de actieve leden. Uiteraard zorgt IVN Eemland voor een drankje en een (borrel)hapje. Ieder lid en iedere donateur is van harte welkom!! Noteer het in je agenda. Opgeven **binnenkort** op onze website <https://www.ivn.nl/afdeling/eemland/>
- Bovendien is er op **zaterdag 28 september in het Beauforthuis in Austerlitz** een **ontmoetingsdag** voor alle leden van alle IVN-afdelingen in de hele provincie Utrecht. Een dag vol interessante lezingen en workshops over de natuur. Meer hierover in de nieuwsbrief van september! Reserveer deze dag alvast! Zie ook [hier](#). Een uitnodiging wordt apart gestuurd.

Diploma's Natuurgidsopleiding uitgereikt

Tekst Wim Kok, foto's Lieke van Bedijk

- In november 2022 startte de IVN Natuurgidsopleiding met een introductie bij Scoutcentrum Buitenzorg in Baarn. Inmiddels zijn, anderhalf jaar later en 35 cursusavonden en 24 excursies later, op zaterdag 22 juni de diploma's uitgereikt.
- De opleiding was een samenwerking tussen IVN Eemland en IVN De Bilt. Van de 33 cursisten die waren gestart hebben 25 cursisten de eindstreep gehaald en een diploma of certificaat ontvangen, 11 van de afdeling De Bilt en 14 cursisten van de afdeling Eemland. Deze gediplomeerden zijn toegerust om anderen te inspireren voor onze natuur.
- De slotbijeenkomst en diploma-uitreiking vond plaats bij de ecologische boerderij Eyckenstein aan de Eikensteeg in Maartensdijk. In de prachtige natuur was daar aan de rand van het bos met de cursisten eerst een **djembéessie**. In een grote kring kon de groep zich uitleven op de Afrikaanse handtrommels. Partners en thuiswonende kinderen kwamen daarna op de boerderij. Dankzij het mooie weer konden we buiten zitten voor de landgoedwinkel waar de zwaluwen over onze hoofden scheerden. Het officiële gedeelte was binnen in de grote stal. Het was bijzonder leuk om tussen de bruine Jersey-stieren de diploma's te laten ondertekenen, ook voor de kinderen.

- Het was een pittige opleiding; er waren door de cursisten in groepjes heel diverse en zeer interessante educatieve eindopdrachten bedacht en uitgewerkt. Het was gewoon een goede lichtung. Op onze website hopen we meer van hen te laten zien.
- De gediplomeerde cursisten van IVN Eemland zijn: **Martin de Boer (Soest), Andrea Galama (Amersfoort), Thea Hilhorst (Laren), Hilde Huizinga (Baarn), Ilse Land (Soest), Isabelle Leloup (Soest), Ingeborg Lotze (Soest), Christie Metsemakers (Soest), Arjan van Noort (Soest), Paula**

van Pijpen (Baarn), René Roke (Soesterberg), Dick de Wildt (Soestduinen), Annette Willigenburg (Hoogland) en Els Vons (Blaricum).

- Het opleidingsteam van Eemland bestond uit Henk-Jan Strang, Marjan Brouwer, Ton en Lieke van Bedijk, Harry van den Deijssel en Wim Kok. In het najaar organiseren we een terugkomdag.

Mededelingen van het bestuur IVN Eemland

- In onze bestuursvergadering is besloten om bestuurslid **Ronald Emons** aan te stellen als **waarnemend voorzitter**. Hij bekleedt die functie tot de eerstvolgende Algemene Ledenvergadering, waarin wordt voorgesteld hem officieel te benoemen tot voorzitter, zoals onze statuten vereisen. De andere drie bestuursleden zijn blij dat Ronald deze taak op zich wil nemen. Sinds 23 maart 2023 zat het bestuur zonder voorzitter door het vertrek van Harm Jan Luth.
- Dat betekent niet dat er geen vacature meer is in het bestuur. De voorkeur gaat uit naar een oneven aantal bestuursleden. Door het vertrek van Fabian Dooijeweerd uit het bestuur is er nu **nog een vacature overgebleven**. Zijn communicatietaken worden nu tijdelijk overgenomen door de penningmeester (website en Facebook) en de secretaris (persberichten). Berichten graag naar communicatie@ivn-eemland.nl, dan komen ze bij beiden binnen.
- Het bestuur is blij dat er een aantal opgeleide natuurgidsen klaar staat om actief te worden. Het plan is om een **buddysysteem** op te zetten, waarbij ze tijdelijk worden gekoppeld aan een coördinator van een werkgroep. Dat kan een middel zijn om nieuwe coördinatoren voor werkgroepen te vinden en/of om onderbemande werkgroepen te versterken.
- Prioriteit heeft momenteel het zoeken van een nieuwe coördinator van de **werkgroep wandelingen** met ingang van het nieuwe jaar én een nieuwe coördinator, liefst nog in de loop van dit jaar, voor de **werkgroep excursies en lezingen**. Ook de plantenwerkgroep komt zonder coördinator te zitten. Een wens is nog steeds de (her)oprichting van een werkgroep natuurbeleid.

- Penningmeester Wim Koster werkt momenteel gestaag aan de overgang van onze lokale ledenlijst en contributie-inning naar het landelijke systeem van IVN per 1 januari 2025. Het is een enorme klus om de lijst van lokaal ingeschreven leden op één lijn te krijgen met de lijst van landelijk binnengekomen leden. Bovendien is een aantal gegevens verouderd, zoals mailadressen. Plan is om in week 35 en 36 **incasso's te versturen naar de leden** voor het innen van de contributie voor 2024.
- Verder bereidt het bestuur het opstellen van nieuwe statuten voor. Uiterlijk op de Algemene Ledenvergadering van maart 2025 (een datum is nog niet geprikt), moeten die zijn vastgesteld.

Gezicht vanuit het Soesterveen op de wijk Boerenstreek in Soest bij ondergaande zon. Op https://www.instagram.com/soesterveen_werkgroepnm/ staan prachtige foto's van de Werkgroep Soesterveen. Foto PvD

Eindeloze bermen vol wondklaver langs een fietspad in de Wellerwaard in de Noordoostpolder, op kleigrond. Foto PvD

Zomeropenstelling Kwekerij/boomgaard met bloemenpluk

Tekst Wim Kok, foto's Els van Weering

Wilde tuin met toorts.

- De tuinen staan er weelderig en bloemrijk bij. Vanaf 6 juli start de bloemenpluk. Voor €6,- kun je zelf een mooi gifvrij boeket plukken in onze pluktuin. Het is genieten tussen alle zomerse pracht. Ook de nieuwe medicinale kruidentuin en inheemse vaste plantentuin liggen er mooi bij. Na 5 jaar werken is het terrein inmiddels vrijwel volledig ingericht. Maar het moet groeien en we blijven verbeteren.
- In de IVN Natuurgidsopleiding, die eind juni is geëindigd, heeft de Kwekerij/boomgaard een nuttige rol gespeeld: Vier IVN-cursisten, Hilde, Paula, Arjan en Els, hadden het terrein (1 ha) als **onderzoeksgebied** gedurende 4 seizoenen. Historie, ligging, landschap, bodem, flora, fauna, het gebruik, alles werd onderzocht en voor de educatie werd advies gegeven. Zij hebben voor geïnteresseerde vrijwilligers een mooie handleiding geschreven voor het geven van rondleidingen en gaven daarin het goede voorbeeld. En drie IVN-cursisten, Isabelle, Dick en Sandra, hadden er hun educatieve eindopdracht. Zij hebben er een medicinale kruidentuin van 8x8 meter aangelegd met educatief materiaal. In mei hebben zij voor 12 vrijwilligers een geslaagde workshop gegeven voor het maken en toepassen van lavendel-olie en -azijn. Zij kunnen dat desgewenst navolgen. Op 8 juni gaven zij hun eindpresentatie op de tuin, ook voor overdracht aan onze vrijwilligers. Op vele andere locaties waren IVN cursisten actief, zoals bij

onze buren de Herenboeren, waar zij voor meerdere doelgroepen een rondleiding met educatief materiaal hebben ontwikkeld.

● In mei en juni was er veel werk. Het was zeer groeizaam weer; dat gold ook voor gras etc. Dus wieden en gedeeltelijk maaien. Er is veel gezaaid en geplant, niet alleen in de moestuin, plukbloementuin en kruidentuinen. De inheemse wilde plantentuinen zijn uitgebreid en verbeterd; ze staan er kleurrijk bij. **Er is een nieuwe strook met vaste inheemse planten aangelegd bij de bijenburcht.** De late nachtvorst in april heeft lichte schade aangericht aan fruitbloesem, druiven, vijgen en kiwibessen. Ook de slakkenvraat ging niet helemaal aan ons voorbij, ondanks de uitgezette egels. In onze bessentuinen worden nu al veel bessen geoogst. In de kas groeien veel druiven en abrikozen.

Esther in de bloementuin.

● Nu het warmer wordt en soms droog, zijn we erg blij met de extra dakgoten bij de kas en de drie 1000 liter-watertanks. Bij iedere watertank staat een grote kuip om makkelijker en sneller emmers of gieters met water te vullen. We gebruiken al minder kraanwater.

● Onze open dag op 19 mei (1e Pinksterdag) werd door ruim 150 mensen bezocht en op 15 juni waren er door het matige weer slechts ruim 50 bezoekers. Beide keren is er tweemaal een rondleiding gegeven (altijd 12 en 14 uur). Het levert dikwijls leuke gesprekken op. Pascal vond een jonge dode (verwonde) hazelworm. Een teken dat er meer zitten (per worp komen 3 tot 20 jongen ter wereld). Ook hazelwormen kunnen voor hun winterslaap gebruik maken van onze

broeihoop en composthoop. Op de broeihoop hebben we in juni twee volwassen zonnende ringslangen waargenomen.

- Met ingang van zaterdag 6 juli is er in de zomer ieder weekend een open dag, meestal zaterdag, soms zondag; altijd van 11 tot 16 uur. Met bloemenpluk. Altijd is er om 12 en 14 uur een rondleiding; ook ex-cursisten helpen daar aan mee. Op woensdagavond 17 juli is er een zomeravondrondleiding (open 19 uur, start 20 uur). Er valt veel te zien en te vertellen. Kom ook genieten.

Pluktuin met Mia. Onder: Bauke en zoon.

Ellyplukt. Onder: Ilonka en Mia

Zomeravondwandeling in het Monnikenbos Soest

IVN Amersfoort, IVN Eemland

Monnikenbos in de zomer. Foto Dick Nagelhout

Datum:

Donderdag 25 juli 2024 19.00 - 21.00 uur

Adres:

Startpunt is op de hoek Zandlaan/Oude Leusderweg (de Zandlaan is een zijstraat van de Birkstraat) Soest, vlakbij ingang camping en chaletpark 't Monnickenbosch.

Kosten:

Gratis

Aanmelden: Niet nodig

Belangrijk: honden kunnen niet mee en de wandeling is niet geschikt voor mensen die slecht te ter been zijn.

● De gidsen van IVN Amersfoort organiseren een zomeravondwandeling door het Monnikenbos. Tijdens onze wandeling staan we af en toe stil bij het gevarieerde landschap van

hei, bos en stuifzand en de bijbehorende flora en fauna. Ook zal de (cultuur)historie van het gebied aan bod komen.

Verklaring naam

- Dit gebied heet Monnikenbos (ook wel gespeld als Monnickenbos en door de gemeente meestal Monnikenbosch) omdat het vroeger eigendom was van klooster Mariënhove (later Mariënhof genoemd).

Geschiedenis

- Soest had in het verleden twee kloosters: **Mariënborg** aan de Eemstraat (een dubbelklooster waar nu nog de boerderij van over is, bekend als woning van Herman van Veen) en **Mariënhof** aan De Birk (een mannenklooster ongeveer op de plek waar nu boerderij De Stoethoeve staat).

Grafheuvel uit de Bronstijd in het Monnikenbos. Foto Wikipedia

- Het gebied wat we nu kennen als Monnikenbos behoorde tot het klooster dat in 1419 in De Birk werd gebouwd. Deze plaats werd veiliger geacht dan de eerdere locatie ten oosten van Amersfoort. Dit was een vergissing: in 1543 werd het klooster (net als Mariënborg) geplunderd door de **Gelderse legeraanvoerder Maarten van Rossum (1490-1555)**, die tekeer ging in opdracht van de Gelderse hertogen. De monniken kregen toen een onderkomen binnen de stadsmuur van Amersfoort. En er gaat een verhaal dat kinderen uit

Amersfoort met kruiwagentjes kwamen om de stenen van het verwoeste klooster op te halen om weer te gebruiken. De kloosterlingen volgden de strenge regels van Sint Augustinus.

- Na de Hervorming van 1580 vervielen de eigendommen van het klooster aan de gemeente Amersfoort. Het Monnikenbos wordt op een kaart uit 1640 omschreven als een Heetveld (heideveld) en de oppervlakte was 150 morgen. Een morgen is zoveel land als je in

Mariënhof / De Birckt

Huidige Birkstraat ter hoogte van Boerderij Lange Huus

1420 - 1547

Broeders des Gemeenen Levens / Broeders Penintenten

Bewoning door broeders met daarbij 4 hoeven, die in de levensbehoeften moesten voorzien.

- In 1394 werd klooster gesticht door de Broeders Penintenten aan de Andrieskamp in Amersfoort
- Wegens onveilige situatie in de stad werd besloten uit de stad te vertrekken. Op 8 mei 1419 werd begonnen met de bouw van een nieuw Convent in De Birckt – Mariënhoeve genaamd.
- In 1420 verhuizen de 21 broeders naar het nieuwe Convent.
- 1519 viering “100 jaar Hof der zalige Maria in de Birckt”
- In 1543 werd dit klooster schandelijk geplunderd, waarna de broeders zich er niet meer veilig voelden en weer op zoek gingen naar een locatie binnen de stadsmuren van Amersfoort.
- In 1546 verlaten de broeders De Birckt en gingen wonen in Mariënhof te Amersfoort, welk klooster rond 1610 is verlaten omdat er geen kloosterlingen meer waren overgebleven.

Bron: René van Hal / Historische Vereniging Soest-Soesterberg

● Er zijn veel eiken- en berkenbosjes, beukenbos maar er is ook heide en een akker. De heide vormt een heidecorridor die gebruikt wordt door dieren om van het ene grotere natuurgebied naar het andere gebied te trekken.

● Ooit is er een grote zandafgraving geweest in de tweede helft van de 20e eeuw: het ‘Gat van Kuyser’. Daar is nu nog een stukje landbouwgrond. Ten noorden daarvan is een poel gegraven.

● **Meest recente waarnemingen:** o.a. struiksprinkhaan, puntbijvlieg, blinde bij, grote langlijf, tweekleurige smalboktor, gewoon biggenkruid, bernagie, hopklaver, glanzige ooievaarsbek, bergbastwederik, stinkende gouwe, vingerhoedskruid, glad walstro, tuinviooltje, ree, kegelbijvlieg, veelstippig Aziatisch lieveheersbeestje, etc.

een ochtend met de hand kunt ploegen. Op dit moment behoort het Monnikenbos weer tot de gemeente Soest.

● Waarschijnlijk leefden er ver voor 1419 ook al mensen in het Monnikenbos en omgeving. Historici hebben kunnen achterhalen dat 11.000 jaar voor Christus, verschillende jagersgroepen deze streek bevolkten. In de Soester Duinen zijn werktuigjes gevonden van ongeveer 8.000 jaar voor Christus, terwijl van 2.000 jaar voor Christus nog verschillende **grafheuvels** zijn overgebleven, oa. een aantal in het gebied Korte Duinen/Monnikenbos. De grafheuvel in het Monnikenbos staat op de rijksmonumentenlijst.

Mariënburch

Achter de Oude Kerk aan de Eemstraat

1393 – 1587 (ds J.J. Bos)

Rond 1456 – 1586/1587 (Gebr. Hilhorst)

Zusters Birginitessen / Brigitten

Een zgn. dubbelklooster waarin zowel zusters als broeders waren gehuisvest. Weliswaar in gescheiden ruimten.

- In 1393 wordt al gesproken over een Convent van Birginitessen in Soest.
- De Gebr. Hilhorst geven aan dat het klooster tussen 1456 en 1458 is gesticht vanuit klooster Mariënwater te Rosmalen.
- Het klooster werd door de jaren uitgebreid door schenkingen van grond (o.a. door Jacob van Gaesbeek).
- In 1541 had het Convent onenigheid met andere Soesters over het gebruik van De Brink/Meent voor het laten grazen van schapen en het steken van plaggen.
- In 1543 is er sprake van een verwoesting door het leger van Maarten van Rossum.
- In 1551 kwamen zusters over van het in dat jaar in Gouda gesloten Convent.
- In 1588 is begonnen met de afbraak van het Convent. Echter verschillende zusters bleven nog wel in Soest wonen.

Bron: René van Hal / Historische Vereniging Soest-Soesterberg

Prachtig, die luid zingende blauwborst aan de Westdijk

Hayo Nijenhuis

Blauwborst. Foto Fotowerkgroep IVN Eemland / Wim Smeets

- Waarnemingen van vogels rondom de plasjes van Vitens aan de Westdijk in Bunschoten. Datum en tijd: 1 juni 2024 van 09.00 uur tot 10.00 uur.
- Het was op de dijk zwaar bewolkt, windkracht 4 à 5, geen neerslag, temperatuur ongeveer 15°C, opkomst 21 personen. Deze maand in totaal 33 soorten geteld.
- Deze maand zijn waargenomen: aalscholver 6, bergeend 2, blauwborst 1, boerenzwaluw 5, bruine kiekendief 1 (Z), cetti's zanger 1, ekster 2, fazant 1, fuut 7, gierzwaluw 17, grauwe gans 10, grote zilverreiger 2 (Z), houtduif 3, huiszwaluw 1, kievit 2, kleine karekiet 1, kleine mantelmeeuw 10, kluut 4, knobbelzwaan 4, kokmeeuw 6, krakeend 8, kuifeend 4, meerkoet 5, oeverzwaluw 3, ooievaar 2 (Z), rietgors 4, rietzanger 1, scholekster 15, slobbeend 1, spreeuw 14, waterhoen 7, wilde eend 30, zwarte kraai 2.
(Z) = gezien aan de zuidkant van de Westdijk.
- Het totaal aantal waargenomen soorten vanaf 2001 is nu 163 en in dit jaar 2024 zijn 45 soorten gezien en/of gehoord. Sinds de start op 7 juli 2001 van deze ononderbroken maandelijkse tellingen, was dit de 276e keer.

- Opvallend is dat we geen bekende soorten als de buizerd en de witte kwikstaart hebben waargenomen. Ook de weidevogels grutto en tureluur ontbreken op deze lijst: reden voor bezorgdheid?
- Prachtig konden alle deelnemers een blauwborstje zien; hij zat luid te zingen boven in de kale boom, dichtbij de telplaats. Ook een rietzanger zong luidkeels op 15 meter van de toeschouwers, het was prachtig om te zien hoe het beestje onophoudelijk baltsvluchtjes uitvoerde. Aan de vele jonge pulletjes van wilde eenden, meerkoeten en waterhoentjes was te zien dat het voorjaar overgaat in de zomer.
- Welkom op de volgende tellingen **op zaterdag 6 juli en zaterdag 3 augustus van 09.00 tot 10.00 uur aan de Westdijk** in Bunschoten, op de dijk bij het gemaal in de Noorderwetering, op de dezelfde locatie als vanouds. Deze tellingen worden mede opgezet voor beginnende vogelaars. Dus als je vogels leuk vindt: doe mee! Deze tellingen zijn open voor iedere belangstellende, dus neem je partner, vriend, buurman, kind enz. mee. De sfeer is altijd gezellig en gemoedelijk.
- Als je een kijker hebt: neemt hem mee! En, eventueel, je telescoop. Heb je geen telescoop? Er zijn voldoende aanwezigen met telescopen waar je doorheen kunt kijken.

vriendelijke groet,

Hayo Nijenhuis, coördinator IVN Natuurwerkgroep Bunschoten, coördinatorgroep Vogelwacht Amersfoort. tel. 0619499979

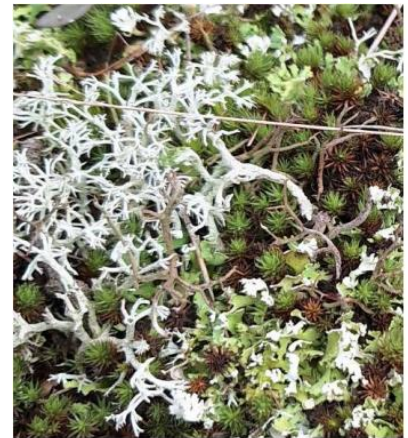

Fazant. Foto Fotowerkgroep IVN Eemland / Adri Visch

Trioportret: de drie betekenissen van zomersneeuw

Christine Tamminga, overgenomen uit Grote Ratelaar IVN en KNNV Gooi, juli 2024

- Het klinkt als iets dat niet kan: **zomersneeuw**. Als een zeer uitzonderlijke gebeurtenis: sneeuw in de zomer. Toch komt het voor, alleen in een andere gedaante en van een andere herkomst dan bevroren water dat met zachte vlokken uit de lucht komt vallen.

Cladonia foliacea, zomersneeuw Foto: Rob Le Febre

- Het minst opvallend is het **korstmos** *Cladonia foliacea* ofwel bladachtige Cladonia, in het Nederlands bekend onder de naam zomersneeuw. **Een spierwit tot beige korstmos**. De verspreidingskaart laat als standplaats de hele duinenrij zien en de gebieden waar zand vrij aan de oppervlakte ligt. De witte kleur valt het meest op bij droogte. Het korstmos is dan opgekruld waardoor de witte onderkant zichtbaar wordt. De bovenkant is grijsgroen.

- Zomersneeuw maakt stoffen aan die zorgen dat het organisme onder de extreme omstandigheden die op zijn standplaats heersen, kan overleven. Vooral het intense UV-licht moet getemperd worden. Het korstmos scheidt daarnaast stoffen uit die concurrenten als bladmossen verhinderen te opdringerig te groeien.

Haft Foto: Domenic Blair via Pixabay

- Een totaal ander verschijnsel dat zomersneeuw wordt genoemd is het uitvliegen van de **witte eendagsvlieg** *Ephoron virgo* (virgo = maagd) ook wel **schoraas** geheten. Dat gebeurt op mooie zomeravonden in augustus. Na een jaar als larven in de rivierbodem geleefd te hebben, kruipen ze langs een plantenstengel omhoog, ondergaan een gedaanteverwisseling en vliegen als volwassen insect de lucht in op zoek naar een partner. Als dat massaal net na

zonsondergang gebeurt dan lijkt de lucht vol sneeuwvlokken. Na de paring sterven de mannetjes meteen, terwijl de vrouwtjes eerst grote afstanden afleggen om de eitjes af te zetten.

- Schoraas was in Nederland enige tijd uitgestorven. Nu de grote rivieren – het leefgebied van deze haften – schoner zijn, zijn ze teruggekeerd en is het verschijnsel zomersneeuw de laatste 10 jaar weer te zien. Het verspreidingsgebied van de schoraas ligt vooral **rond de grote rivieren**. Dat is anders dan de Nederlandse naam suggereert: met een schor wordt buitendijks land aangeduid en juist in een zoute omgeving is de schoraas niet te vinden.

- Wanneer in juni het zaad van populieren en wilgen rijp is wordt het door de wind verspreid. Daarvoor zorgen de **witte pluizige uitsteeksels** die het zaad laten meenemen door de wind. Als dat in grote aantallen gebeurt dan ligt het pluizig in het gras, in de goten en overal waar het al dwarrelend is blijven steken. Het ziet eruit als tere sneeuwvlokken die nog niet zijn gesmolten. Dit kan je zomersneeuw noemen.
- Eerder in het jaar wordt een dergelijk verschijnsel **lentesneeuw** genoemd. Dat leerde ik van een van de cursisten van de natuurgidsenopleiding. Jan Stam presenteerde lentesneeuw als onderwerp in zijn biologisch moment. Vooral in Amsterdam staan veel iepen. Ze bloeien vroeg en maken zaden ter grootte van de vroegere dubbeltjes die in dikke klonten bij elkaar zitten. Als die bijna allemaal tegelijk van de bomen zijn gewaaid lijken de kades ondergesneeuwd te zijn. De vliedunne vleugels van de iepenzaden weerkaatsen het zonlicht alsof het witte sneeuw is. Het zaad is vroeg in het jaar rijp, dit jaar al in april: lentesneeuw. Ik was met mijn vierjarige kleindochter aan het wandelen onder een iepenlaan. Zij verzong ter plekke een nieuw woord: sneeuwblaadjes. Ze bedoelde de duizenden iepenzaden die samen sneeuw vormen en hoog in de lucht gegooid kunnen worden.

Bronnen: • zwammeninzuidhorn.nl/zomersneeuw • Wikipedia • Website Natuurmonumenten

Zomersneeuw van populieren. Foto IVN

De weergalozе houtgravures van Thomas Bewick

Piet van Dijk

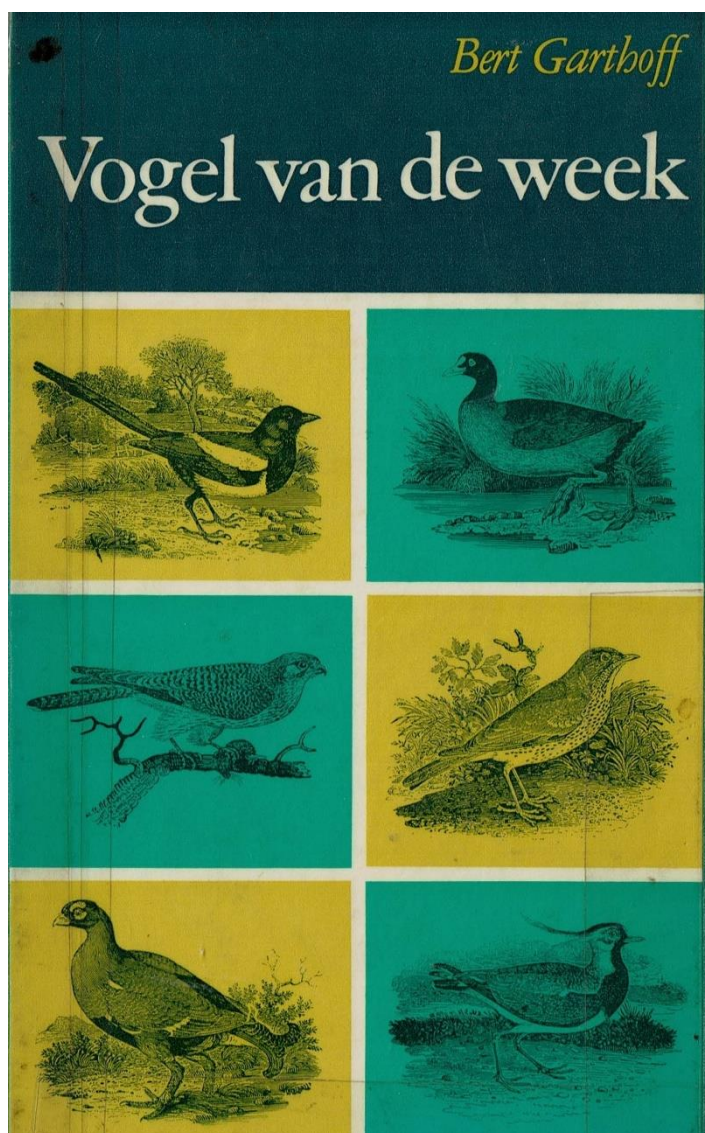
● Wie af en toe eens een minibieb opendoet in Soest, van die kleine kastjes met boeken die mensen in hun voortuin hebben staan, stuit soms op bijzondere boeken. Vorig jaar nog viste ik een complete paddenstoelenencyclopedie met duizend foto's (!) uit zo'n kastje. Ook zijn er regelmatig oude natuurboeken te vinden. Omdat de natuur nooit gedateerd is, blijven die waardevol. En de ervaring leert dat er veel meer in staat dan in moderne boeken over de natuur, waarin beelden domineren. Vroeger hadden mensen meer tijd om te lezen.

● Onlangs stuitte ik in zo'n minibieb aan de Vondellaan op een uniek vogelboek uit 1971: *Vogel van de week*. Het bevat radiocolumns van Bert Garthoff die hij in het jaar 1970 uitsprak voor het zondagmorgenprogramma van de VARA *Weer of geen weer*. Daarin bespreekt hij 52 vogels, voor elke week in het jaar één vogel. De columns zijn boeiend en met een humor geschreven. Heel bijzonder is dat hij meestal de Latijnse naam van de vogel uitlegt, zoals de *Haematopus ostralegus* (scholekster). Letterlijk betekent dat: de bloedroodpotige oesterverzamelaar.

● Nog een extra bijzonderheid is dat de plaatjes bij de teksten houtgravures zijn van Thomas Bewick uit Newcastle. Ik had nog nooit van de man gehoord, die leefde van 1753 tot 1828, maar hij is zo'n beetje de beroemdste hout- en kopergraveur van Engeland en die tijd in heel Europa bekend.

Hij graveerde op de kopse kant van het hout, zeer gedetailleerd. Ze zijn verbluffend mooi.

● Nu heb ik het plan opgevat om elke maand een gravure met de tekst van Garthoff te plaatsen. Er is ook nog een deel 2, hoorde ik van Marc van Houten, de vogelkenner uit Baarn die ik in de vorige nieuwsbrief aan het woord liet: *Zondagsvogel* uit 1972.

Voorkant van het boek.

1 Zanglijster

Iemand die meteen in het prilste jaarbegin al tot jubel bereid is. Inclusief BTW - Beste Toekomst Wensen! Bij 'weer' een beetje uitbundiger dan bij 'geen weer', maar alle weer is zanglijsterweer. Een heel duidelijke jongen, de zanglijster. In tweeërlei opzicht. Duidelijk als jongen - zoals meestal bij de zangvogels is hij het die zingt, menéér zanglijster - en duidelijk als zanger. Minstens even muzikaal als zijn naaste neef, de merel, maar wilder, wisselender van invallen, roekelozer van uithalen. Echt een knaap met veel noten op zijn zang, waarbij heel 'verantwoorde' maar ook baldadig kwajongenswerk dat van het hele concert opeens een kraspotje maakt.

Niet voor niets noemt de wetenschap hem *Turdus philomelos*. *Turdus* is de Latijnse naam voor lijster. Het Engelse thrush en het Duitse Drossel, die ook lijster betekenen, zijn allebei voortgekomen uit hetzelfde veel oudere woord, waaruit destijds in de Romeinen-

mond ook dat Latijnse turdus ontstaan is. En philomelos is oud-Grieks voor 'hij die graag zingt', hij die de zang liefheeft. Grive chanteuse zeggen de Fransen tegen hem. Ook wel grive musicienne. Vrouwelijk, merkwaardig genoeg, dat musicienne. Terwijl het toch ook in Frankrijk het mannetje is dat voor de muziek zorgt. Maar ja, Fransen hebben wel eens een andere logica dan wij. Vooral waar het de verhouding man-vrouw betreft, en de waardering daarvan.

Wij in Nederland zeggen intussen zanglijster of grijze lijster of oostlijster. In ons noorden ook wel grauwe lijster (die y is een korte lichte ie) of bunte lyster (met een lange oe voor die û) of skiere lyster. Het lijkt wat ingewikkeld spitwerk in allerlei uithoekjes van onze taaltuin, maar het gaat eigenlijk allemaal over kleuren van de zanglijster. Over een gebrek aan kleur zelfs, skier is ook grijs of grauw.

Goed, een fonkelend feest van kleurenpracht is hij niet, maar anders had hij misschien niet zoveel zangersgaven meegekregen. Die hij nu van nieuwjaar, van Kerstmis af soms, en tot diep in de voorzomer uitviert in zijn stemmige pakje. Bruine rugkant, beetje dof-fig aaneengesloten bruin. Borst en buik tegen roomgeel aan, met nogal kwistig daaroverheen gestrooid donkere vlekken, die in vorm wel wat weg hebben van pijlpuntjes. Tussen die gedekt-bruine bovenkant en die donkergespikkelde onderkant zit een duidelijke gele flankstrook van zijn keel langs zijn oksels tot vrijwel achteraan. Snavel bruin, in de kleur van zijn rug ongeveer.

Die hele garderobe is unisex, man en vrouw zanglijster zijn uiterlijk niet van elkaar te onderscheiden. Wel vocaal. Pa is als gezegd de zanger, ma brengt het meestal niet verder dan een reeksje ongerustheidskreetjes als daarvoor aanleiding bestaat. Wat natuurlijk vooral in de broedtijd het geval zal zijn.

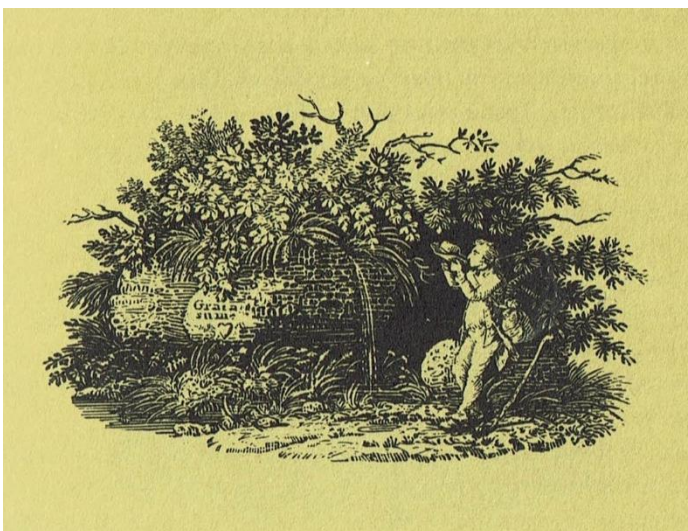
Ze kunnen bovendien opeens wegschieten, man en vrouw beide, laag boven de grond vaak, in een vliegend alarm, waar je als arge-loze wandelaar minstens zo van schrikt als hopelijk de nestbelager voor wie het bedoeld is. Tjèk-tjèk-tjèk-tjèk-tjèk gaat het dan. Fel en snel achter elkaar.

Middenin de stadsdrukke zal het weinig te horen zijn. Een bijster

grage stadsbezoeker is de zanglijster niet. Maar in een beetje park of tuin met wat leefruimte laat hij zich toch wel zien, ook al woont er veel mensenvolk vlak rondom. En waar meer bos is en minder drukte komt hij algemeen voor. Uitkijken naar een vogel van merelgrootte. Ietsje kleiner, drie ietsjes slanker. Dat laatste valt vooral op als hij ergens op de grond zit of op een wat dikkere tak. Nogal wat parmantiger rechtop dan de merel zie je hem dan zitten. Een beetje eigenwijzig de kop strekkend.

Och, dat eigenwijs is natuurlijk maar een mensen-indruk. En dat zitten is uiteraard staan, maar juist mijn oude nattehis-leraar zei al jaren geleden: wat niet begrepen kan worden, wordt als bekend verondersteld.

Lang zoeken hoef je niet naar een zanglijster. We noemden hem al algemeen voorkomend. Alleen in onze herfst vindt hij het hier te lande te gek worden. Eind september, begin oktober trekt hij weg voor een wat zuidelijker najaarsverblijf. Maar om en nabij Kerstmis en oud-en-nieuw is hij alweer terug - en zij mèt hem, ook al zijn het bij veel van die trekvogels de mannetjes die wat eerder kwartier komen maken - om opnieuw hier te broeden. Daarvoor moet het dan wel een beetje lente zijn, ofschoon zanglijsterjongen in februari geen wonder mogen heten. Maar voor het zover is, heeft hij in elk geval zijn zingend optreden als vogel van de allereerste week van het jaar alweer hervat.

Houtgravure van Thomas Bewickzelf, water drinkend uit de rand van zijn hoedje.